

SCHACKPEDAGOGENS ARBETE

ERFARENHET OCH UTVECKLING

**Projektarbete: Schack som pedagogiskt verktyg
Södertörns högskola
Vårterminen 2017
Mats Ekqvist**

Innehållsförteckning

Inledning	1
<u>Syfte</u>	
<u>Projektarbetets innehåll och utformning</u>	
<u>Bakgrund</u>	
Beskrivning och bedömning av undervisningsmomenten	2
Problem i undervisningen	4
Teoretiska utgångspunkter	5
<u>Undervisningen bedömd utifrån teorierna</u>	
Förslag på hur schackundervisning kan bedrivas	8
Diskussion	12
Referenslista	14

Inledning

Syfte

Detta projektarbete görs för att förbättra min roll som schackpedagog samtidigt som det är min förhoppning att det kan bli en hjälp som vägledning för andra schackpedagoger.

Projektarbetets innehåll och utformning

Detta är till stor del ett deskriptivt arbete utslutande utifrån mina egna observationer. Mina egna erfarenheter, undervisningsmetoder och bedömningar ligger till grund för de teoretiska resonemangen och förslagen på hur schackundervisning kan bedrivas.

Bakgrund

Jag har arbetat som schackpedagog under två tidsperioder. Den första var under åren 1982- 84. Då undervisade jag ett tiotal grupper c.a. 10 tim./vecka på fritidsgårdar och skolor huvudsakligen i Sollentuna och i Solna. De senaste fem åren har jag enbart arbetat i en friskola i Solna i genomsnitt c.a. 3 tim./vecka. Under min totala arbetstid (c.a. 9 år) har gruppstorlekarna varierat från 3-14 elever men det har mestadels varit c. a. åtta elever i de grupper jag undervisat och jag har nästan alltid undervisat dem ensam. Antalet grupper jag haft under en vecka i friskolan har varierat från 2-4 grupper. Antalet har kontinuerligt blivit större och nu har jag fyra grupper i veckan.

Lektionstiden har varit 45-60 min. Elevernas ålder har varierat från 6-17år. Men de har för det allra mesta varit 7-12 år gamla och genomsnittsåldern har varit c.a 9 år och man kan säga att detta projektarbete avser dessa åldrar och inom intervallet 7-12 år har jag i stort sett inte upplevt att åldern haft någon större betydelse för hur de reagerat på undervisningen i olika avseenden. Detta gäller också för elevernas kön. Könsfördelningen har varit mycket jämn i grupperna.

Mina elever registreras automatiskt som medlemmar i Solna SS och föräldrarna betalar 700 kr för varje termin som de undervisas av mig. Kommunen ger också bidrag till klubben i form av aktivitetsstöd för denna verksamhet.

Beskrivning och bedömning av undervisningsmomenten

Beskrivning

De undervisningsmoment som förekommit under lektionerna är följande:

1) Fritt spel med eller utan klocka. Detta har alltid varit en obligatorisk aktivitet under lektionerna. En nyhet är att de nu kan välja mellan att spela på ett vanligt bräde eller på ett bräde med ett mindre antal rutor.

2) Ett annat nästan obligatoriskt undervisningsmoment under en lektion är att de fått övningsuppgifter av olika svårighetsgrad som finns i häften med olika namn. Dessa löser eleverna i min närvaro (utom de som finns i Gabiö). Klarar eleven inte uppgiften direkt ger jag ”ledtrådar” i form av ledande frågor.

När jag tycker att eleven klarar uppgiften godkänner jag den. Sedan fortsätter det på detta sätt tills alla övningsuppgifterna klarats av och eleven får då ett diplom som är avsett för häftet ifråga. Sedan löser eleven uppgifter som ingår i ett häfte med svårare övningar.

De övningshäften med stigande svårighetsgrad som jag använt/använder är följande:

1) Snigeln: Enkla mattsättningar inom 2-4 drag.

2) Pingvinen: Här ingår t.ex. hur man vinner en pjäs genom olika trick (t.ex. avdragsschackar).

3) Bronsspringaren: För att klara dessa övningar måste eleven t.ex. kunna sätta matt med ett torn eller kunna lotsa ner en bonde till sista raden genom att kunna tillämpa oppositionsbegreppet.

4) Silverspringaren: Övningar som ingår i detta häfte är t.ex. att kunna sätta matt med två löpare. Liksom i Bronsspringaren ingår endast slutspelsövningar. En av de svåraste övningarna är att triangulering måste användas för att vinna ett bondeslutspel.

5) Gabiö. I detta häfte finns övningar som går ut på att använda olika tekniker för att vinna ett parti (gaffel, avdragare, bindning, instängning, överlastning). Se namnet på häftet! Många av dessa övningar är ganska svåra.

Det är först och främst under min period som schackpedagog i friskolan som jag kompletterat undervisningen med övriga moment. Dessa är följande:

3) Jag berättar schackhistoria för eleverna.

4) Simultan. Vid varje bord spelar jag mot två elever samtidigt.

5) Demonstrationer på demobrädde. För de yngre eleverna visar jag bl.a. passantslaget, hur rockad går till och t.ex. enkla mattsättningar. För de äldre eleverna visar jag terminsvis ett tema. Det kan vara slutspel eller t.ex. öppningar.

6) Spel på demobrädde. Det innebär att eleverna en och en går fram och gör ett drag på demobrädde. Ibland blir det helt enkelt ett schackparti eller också kan t.ex. en slutspelsställning utgöra utgångsställningen.

7) Tävlingar. De tävlingar som eleverna deltagit i har varit externa tävlingar då de spelat mot elever som är registrerade i andra klubbar. De har deltagit i både individuella tävlingar och lagtävlingar. Deltagande i tävlingar har förekommit under hela undervisningsperioden. Jag har oftast följt med eleverna på tävlingarna.

Bedömning av undervisningsmomenten

1) Fritt spel

Det fria spelet har i stort sett fungerat bra. Eftersom jag går runt och studerar de olika partierna och kommenterar dem, är det ett viktigt pedagogiskt och kontaktskapande moment i undervisningen.

2) Individuella uppgifter

Eleverna har mest uppskattat att göra individuella uppgifter och det är det moment som fungerat bäst i undervisningen. Här kan man göra sin pedagogiska förmåga speciellt gällande genom att t.ex. hitta en elevs proximala zon enligt Vygotsky (se nedan) och man får en unik möjlighet att få en enskild kontakt med varje elev.

3) Schackhistoria

För mig har det varit överraskande att eleverna är så intresserade av schackhistoria. Jag trodde att det skulle bli svårt för dem att bibehålla koncentrationen när jag håller mina ”föreläsningar” men det har varit ett litet problem.

4) Simultan

Detta moment har fungerat mindre bra. Eleverna har haft svårt att koncentrera sig och det har ofta blivit störningar av olika slag.

5) Demonstrationer på demobråde

Det är vanligt att elever inte är så roade av detta moment även om det oftast går ganska bra att genomföra det. Många elever har svårt att koncentrera sig och jag måste hjälpa dem att följa med i undervisningen.

Detta problem visar sig när jag penetrerar olika teman enligt ovan. En viktig orsak är säkerligen nivåskillnader i gruppen. Momentet kan bli väl svårt för vissa elever.

6) Spel på demobråde

Detta moment har fungerat ganska bra och eleverna verkar ganska roade av det. En mycket viktig anledning till att det fungerar bättre än de tematiska demonstrationerna är att jag kan individanpassa kraven för varje elev: Det är t.ex. helt ok att en elev helt enkelt inte hittar något bra drag och att istället de övriga i gruppen föreslår ett drag.

Problem i undervisningen

Det har varit stor skillnad att undervisa elever i schack för 35 år sedan och att göra det nu. Det är väl mer eller mindre förväntat eftersom det har hunnit förflyta så lång tid. Det största problemet under min första period som schackpedagog var att få sammankomstbidrag. För att få det måste det vara minst fem elever närvarande under lektionerna. Det var emellertid inget stort problem.

De ordningsproblem som förekom i grupperna var som helhet betraktat inte omfattande. Jag uppfattade att de mest berodde på att eleverna hade svårt att upprätthålla koncentrationen vilket kunde göra att de lämnade sin plats för att t.ex. prata med andra elever. Under en period blev dock detta problem värre i några grupper och då störde det definitivt undervisningen påtagligt. Lösningen på detta problem gav oss en schackpedagog som ledde en kurs för nyblivna schacklärare. Han sa: "I den här åldern spritter det i kroppen på eleverna och de måste få rast". Sagt och gjort! Jag införde raster i undervisningen och problemet försvann nästan helt och ordningsproblem skulle i fortsättningen aldrig utgöra något större problem eller kanske snarare att det blev ganska obetydligt. En så oerhört stor förbättring hade jag faktiskt inte väntat mig!

Disciplinproblemen i friskolan har varit av betydligt allvarligare art. Rent generellt kan man säga att ju äldre eleverna är desto svårare disciplinproblem. Det har dock varit många långa perioder (t.ex. drygt ett par månader) då problemen varit små eller helt obetydliga. Sedan har det följt ett par månader med stora problem o.s.v. Det har alltid bara varit en av grupperna där det varit problem och de har successivt minskat i omfattning (se nedan) och jag har under den sista terminen inte behövt begära hjälp med dessa problem av den lärare som är administrativt ansvarig för min undervisning. Den hjälpen har i huvudsak varit att han tillrättavisat gruppen i fråga och efter diskussioner med mig vidarebefordrat klagomål till föräldrar.

Teoretiska utgångspunkter

Redogörelsen nedan av utvalda delar av teorier är allmänt kända av beteendevetare. De har verifierats av forskning och de är speciellt tillämpbara på den undervisning jag bedriver.

Rogers fenomenologiska teori

Carl Rogers har framlagt två teorier. En av dem är en teori om personligheten och med den som utgångspunkt anger han hur psykoterapi ska bedrivas. Den andra är en teori om pedagogik. Båda utgår ifrån att det finns inre krafter i psyket som strävar mot psykisk hälsa, självförverkligande och en vilja till inläring, att utöka kunskaperna och att göra upptäckter. Det gäller att frigöra dessa krafter. Det görs till stor del genom att avlägsna ”filter” som utgör hinder. Dessa kan vara av olika slag. Vanliga ”inre” hinder för effektiv och meningsfull inläring är t.ex. dålig motivation, dåligt självförtroende och ibland psykiska problem. Yttre hinder kan vara en alltför krävande studiemiljö och en besvärlig hemmiljö som orsakar koncentrationsproblem i studierna.

Lärarens roll ska vara att underlätta för eleverna att släppa fram den inre potentialen för inläring och utveckling. Så lite som möjligt ska påtvingas eleven. Läraren ska var en ”stimulator och inte en ”drillpinne”. Undervisningen ska präglas av acceptans och läraren ska hjälpa eleverna att bli av med hinder för inläring.

I övrigt ska läraren beakta följande punkter:

- 1) Eleverna ska få hjälp med att formulera gruppens mål och de egna målen.
- 2) Betydelsefull inläring sker när eleven tycker att det som lärs in är betydelsefullt för egna syften.
- 3) Inläring sker lättast när inläringen inte utgör ett hot mot självet. (Det kan t.ex. innebära att det finns risk för att betyget blir för lågt för att uppnå antagningskrav).
- 4) Inläring sker lättast när eleven själv kan styra inlärningsprocessen (t.ex. hur fakta ska läras in).
- 5) Oberoende, kreativitet och självförtroendet underlättas när självvärdering och självkritik är grundläggande faktorer i inlärningsprocessen. Andras bedömningar ska vara av sekundär betydelse.

Inlärningssteori

Inlärningssteori handlar om beteende och vilka konsekvenser det får. Om ett visst beteende belönas med positiva konsekvenser för individen säger man att det förstärks (oftast benämns detta för instrumentell betingning). Detta beteende kommer då att öka i omfattning. Om förstärkningen upphör eller om konsekvenserna blir negativa kommer det att minska i omfattning och kanske försvinna helt (utsläckas). Det går alltså att forma en individs beteende genom belöningar och bestraffningar. Då brukar begreppet beteendemodifikation användas.

Många experiment har gjorts på både djur och människor då man använt olika slags förstärkningsscheman och metoder. Det har visat sig att man kan framkalla komplexa beteenden genom att förstärka vissa beteenden så att de ökar i omfattning. Ett extremt exempel är att man på det sättet lyckade få två duvor att spela bordtennis med varandra. De rörelser som behövdes för att spela bordtennis ökade i frekvens (shaping) genom förstärkning (med föda).

Om ett visst stimuli (S) (företeelse som individen uppfattar) orsakar ett visst beteende (R) kan vi skriva detta som S-R. Det behöver inte vara ett yttre beteende som stimulit orsakar. Det kan också vara en upplevelse. Det är nu det viktiga begreppet stimuligeneralisering kommer in i bilden. Om individen kommer i kontakt med stimuli som liknar (S) tenderar detta att utlösa samma beteende eller upplevelse som det "riktiga" (S).

Inlärningssteori har starkt påverkat undervisningen i olika delar i världen och inte minst i USA. Lärares roll blir till stor del att genom positiva förstärkningar (belöningar) öka frekvensen av önskvärda beteenden och att genom olika beteendemetoder se till att missanpassat beteende utsläcks. Det behöver inte vara bestraffning. Läraren kan istället genom att belöna elevens positiva beteende åstadkomma att det negativa beteendet utsläcks. Överhuvudtaget har det visat sig att en bra undervisningsmetod är att ge rikligt med positiv förstärkning (vilket oftast helt enkelt innebär beröm).

Vygotskys inlärningssteori

Enligt Vygotsky ska skolelevs inlärnings ske genom att läraren ger dem undervisning som befrämjar deras inlärningsförmåga och förmåga till abstrakt tänkande.

Mycket viktigt härvidlag är begreppet proximal zon. Det är den inlärningszon som elever kan nå först med mycket hjälp av läraren. Enligt Vygotsky ska elever undervisas vid den översta gränsen av denna zon. När de kan behärska den fortsätts undervisningen inom den påföljande högre proximala zonen o.s.v.

Detta undervisningssätt befrämjar utvecklingen av inlärningsstrukturer som är i startgroparna för att utvecklas. Dessutom blir undervisningen stimulerande för eleverna eftersom de helat tiden får nya utmaningar.

Studiemotivationen är mycket viktig. Det går helt enkelt inte att lära sig något utan den. Den mest eftersträvansvärda motivationen är den som innebär att man vill lära sig för "lärandets egen skull". Man ska prata mycket med eleverna om själva inlärningsprocessen och ge exempel på hur inläring kan ske istället för att så mycket betona resultatet av den. Det är intressant och spännande och ökar inlärningsmotivationen. Följande inlärningsmodell har med stor framgång använts av Vygotskjaner i över 40 års tid med ryska elever från femårsåldern till övre tonåren med stor framgång:

1) Ett problem presenteras.

2) Begrepp introduceras nedskrivna på en lista och som är relaterade till problemet och som behöver användas för att lösa det.

3) En problemlösningsmodell presenteras som innehåller olika steg (en karta) som innehåller de ovan nämnda abstrakta begreppen. Varje steg innebär att eleverna måste ta ställning till om olika påståenden är riktiga eller ej för att gå vidare till nästa steg för att slutligen välja mellan några avslutande alternativ varav ett av dem utgör det riktiga svaret.

4) Eleverna i inlärningsgrupperna får olika roller för att lösa problemet med hjälp av modellen. Eleverna byter sedan roller med varandra.

Så småningom blir denna modell en "inre" modell för att lösa andra problem och någon nedtecknad modell behövs inte längre

Detta inläringssätt befrämjar abstrakt tänkande eftersom eleverna för att lösa problemen måste ställa olika teoretiska begrepp mot varandra. Dessutom lär sig eleverna hur meningsfull inläring kan gå till och vi kommer fram till det mycket viktiga begreppet procedurinläring enligt denna teori.

Undervisningen bedömd utifrån teorierna

Viktiga aspekter på undervisningen med utgångspunkt från teorierna kan sammanfattas i nedanstående punkter:

1) Både Vygotsky och Rogers betonar motivationens stora betydelse för inläring. Detta har jag inte tagit tillräcklig hänsyn till i min undervisning även om det ganska nyligen blivit förbättringar. Lektionerna är ganska styrda och ofta gör eleverna samma sak.

2) Den undervisning jag vill bedriva (i hög grad enligt Rogers teorier) har jag svårt att genomföra även om jag försöker. Det är svårt eftersom denne teoretiker hävdar att man ibland måste tillåta mycket oordning i en grupp innan elevernas inlärningsmotivation tar överhanden varvid oordningen försvinner. Därför blir det inte en "rak linje" i den vilket påverkar den negativt. Det kan t.ex. hända att jag blir väldigt auktoritär helt plötsligt. När detta hänt har det ofta varit ett tecken på att gruppen börjar att "spåra ur".

3) Mina pedagogiska metoder har utvecklats för lite. Vogotsky och Rogers betonar att inläring ska inbegripa "hela människan". Därför borde jag t.ex. pröva att undervisa enligt en anpassad modell enligt t.ex. Vygotsky som anges på sid 7.

4) Utnyttjandet av förstärkningsbegreppet har utnyttjats i ganska hög grad. Exempel på detta är användandet av övningshäftena. Eleven blir hela tiden varse att hen klarar svårare och svårare arbetsuppgifter och förstår att kompetensen ökat. Det "synliga" tecknet på detta blir sedan diplomaten. Dessutom försöker jag att berömma så mycket som möjligt.

5) Motivationsbegreppets teoretiska betydelse skulle jag också kunnat utnyttja mer för att åtgärda problemet med störande elever. Det har tidigare betonats hur viktig motivationen är för inläring. Finns den inte blir det ganska meningslöst för elever som inte har den att delta under lektionerna.

Jag borde prata mer med elever som stör om de är tillräckligt motiverade för att det ska vara någon mening med att de fortsätter att undervisas av mig.

Förslag på hur schackundervisning kan bedrivas

När man börjar med schackpedagogisk verksamhet är det viktigt att tänka igenom varför man vill hålla på med detta överhuvudtaget. Det handlar ju så mycket mer om än att lära elever att spela schack. Drivkraften för mig har huvudsakligen varit att ge elever en meningsfull sysselsättning. Att spela schack är verkligen en sådan sysselsättning och för en del elever blir det ett viktigt intresse för hela livet. Dessutom får eleverna övning i många olika kognitiva förmågor som de sedan kan ha nytta av hela livet även om de inte fortsätter med tävlingsschack. Ett annat skäl kan t. ex. vara att man vill ge elever social träning.

Jag var också på det klara med att jag inte passade som lärare och att jag inte tyckte om att leda grupper. Trots det ville jag göra detta eftersom min motivation var så stor. Jag tänkte att man bör ju bli bättre som schackpedagog ju mer erfarenhet man får och dessutom kan man ju få hjälp och stöd av andra (inte minst genom kurser).

Det var ju bra att jag i alla fall gjort upp med mig själv så pass mycket. Men det var inte tillräckligt. Det som fattades var något mycket viktigt. Vilken människosyn hade jag? Vilken/vilka inlärningsteorier vill jag utgå ifrån. Detta var ganska oklart. Märkligt nog är det först på senare tid som jag verkligen funderat på detta. Det står nu klart att jag vill undervisa enligt Rogers principer och att det är lätt att kombinera detta med Vygotskys pedagogik eftersom de har stora beröringspunkter med varandra. Beteendevetenskapliga principer kan man också beakta. De har jag ju fått mycket ”gratis” via undervisningsmaterialet.

Men det gäller också att omsätta idéer i praktiken. Jag insåg ganska snart att det var många inre faktorer som gjorde det svårt för mig att undervisa Rogerianskt. Ett hinder var min erfarenhetsbakgrund. Jag har undervisats i ganska auktoritära skolor vilket påverkat mig starkt på det viset att jag själv kan vara för auktoritär för att kunna undervisa enligt de teorier jag tror på. Det har varit svårt för mig att tillåta en viss oordning och att vänta ut elevernas motivation. Nu är vi framme vid den första viktiga punkten för schackpedagogens arbete:

1) Känn dig själv.

Vilka teorier vill jag arbeta utifrån? Vilka hinder kan det finnas för att arbeta på det sätt som jag tror på? Hur kan man åtgärda dem?

Har man en klar teoretisk utgångspunkt får man en ”linje” och tydlighet som underlättar undervisningen och man blir förutsägbar för eleverna.

2) Se till att det finns olika stödfunktioner i arbetet och att det är tillräckligt förankrat i olika instanser.

Det är svårt att undervisa och man kan behöva hjälp. I mitt fall har jag externt stöd från styrelsegruppen i schackklubben där jag själv är medlem och även internt stöd av den lärare som är administrativt ansvarig för verksamheten. Denne har som redan nämnts på min begäran konkret ingripit i undervisningen och det har haft god effekt.

3) Utveckla hela tiden undervisningen.

Det finns alltid något som kan förbättras. I vissa fall kan det behövas konsultation.

Konsultation är något jag försummat i min undervisning. Lite lustigt är det att jag i min roll som skolpsykolog arbetat med lärarkonsultation. Nu behöver istället jag pedagogisk konsultation av dem.

Ett exempel är att jag som nämnts vill arbeta mer enligt Rogers principer trots de "inre" och "yttre" svårigheter (t.ex, gruppstorlek, hur gruppen fungerar, ensamarbete) som kan finnas. I detta arbete skulle jag behöva konsultation av en mycket erfaren och teoretiskt kunnig lärare (kanske den som hjälper mig nu).

4) Undervisa så mycket som möjligt utifrån elevernas motivation.

Ägna tid åt att prata med eleverna i gruppen om hur de tycker att undervisningen ska bedrivas och låt dem i hög grad styra över undervisningen: Vilka undervisningsmoment är mest givande och varför? Hur mycket tid ska ägnas åt varje moment? Om ett nytt moment införs måste detta naturligtvis följas upp med eleverna.

Det kan vara bra att det under en lektion förekommer olika aktiviteter. Det brukar vara stimulerande för eleverna och bra för dem som lätt tröttnar på att göra samma sak. Alltid är det någon av dem som passar för en enskild elev. Detta kan antingen göras så att alla deltar i en aktivitet en viss tid innan nästa tar vid eller också kan olika aktiviteter pågå samtidigt.

I början av varje termin har jag samtal med eleverna i gruppen enligt ovan. Ibland kan eleverna inte enas om t.ex. hur ofta ett undervisningsmoment ska ges (varje vecka eller glesare). Då avgör röstning. Men ett enda möte verkar vara för lite.

I fortsättningen kommer jag att komplettera detta med ett uppföljningsmöte i mitten av terminen.

5) Ägna mycket tid och arbete till att snabbt åtgärda ordningsproblem.

För det första är det viktigt att avgränsa den roll man har som schackpedagog. Att spela schack är en fritidsaktivitet och inget skolämne. Schackpedagogen har i regel ingen lärarutbildning och som beteckningen anger är det pedagogik denne huvudsakligen ska hålla på med. Det kan därför anses orimligt att schackpedagogen ska behöva ägna mycket tid och kraft åt att lösa svåra ordningsproblem.

Det finns i princip två slags ordningsproblem. Ett av dem yttrar sig på så sätt att elever har mycket "spring" i benen och svårt att koncentrera sig. Det andra yttrar sig genom aktioner som mer medvetet går ut på att provocera läraren och att störa undervisningen.

Detta kan var mycket kränkande och svårt att hantera.

Uppstår ordningsproblem (som inte är bara helt tillfälliga) ska detta så snart som möjligt diskuteras med hela gruppen. (Här är den beteendevetenskapliga kontinuitetsprincipen/associationsprincipen viktig som utsäger att påföljder av ett beteende ska ske snabbt så att individen så lätt som möjligt associerar beteendet med påföljden). Orsaken till problemet måste fastställas (det kan vara allt från faktorer som har att göra med själva undervisningen till en enda utagerande elev som inte har förmåga att koncentrera sig och som triggar igång hela gruppen). Ledaren och alla elever i gruppen bör vara överens om vilken orsaken är. Nästa steg är att diskutera fram åtgärder

Det här är inte så enkelt som det kan låta. Elever kanske inte är så vana att delta i gruppsamtal av den här karaktären. Störningarna i gruppen kan också göra det svårt att genomföra dem på ett nöjaktigt sätt. Dessutom kan det hävdas att gruppsamtalen tar tid från undervisningen. Som ovan nämnts måste schackpedagogen också avgränsa sin roll. Men märker man att de fungerar och att de påverkar undervisningen positivt är det värt att fortsätta dem och som en skolpsykolog nämnde: "Tid kan knappas användas på ett bättre sätt".

Speciellt besvärliga elever som trots åtgärder fortsätter att störa undervisningen bör avbryta den. Det kan vara mycket destruktivt att på detta sätt inte gränsa en sådan elev både för eleven själv och för gruppen och ofta kan detta få positiva effekter inte bara för gruppen utan också för denne elev (se t.ex. exemplet nedan).

Det är viktigt att det finns en på förhand utstakad åtgärdsplan vad som kommer att hända om ordningsproblem uppstår som påtagligt stör undervisningen. Den bör delges och godkännas av alla berörda parter (förutom eleverna utgör dessa för många schackpedagoger studieledningen på skolan, föräldrarna till eleverna och den instans som anställt schackpedagogen).

Det har påpekats att det i dylika fall annars kan bli avgränsningsproblem angående vilka som ska bestämma vad när så många olika instanser är inblandade i verksamheten.

Sedan jag enligt de Rogerianska idéerna införde att eleverna till stor del själva började styra undervisningen och att det blev fler olika aktiviteter under en lektion minskade ordningsproblemen.

Enskilda samtal med elever kan vara mycket viktigt. För några år sedan störde en flicka undervisningen mycket och det var verkligen provocerande.

Vid ett tillfälle under en lektion såg jag att hennes pappa kontrollerade att hon var med på lektionen (vilket hon inte var). När jag senare pratade enskilt med henne visade det sig att det inte var hon som ville ta del av undervisningen. Det var pappan eller kanske båda föräldrarna som ville att hon skulle göra det. Jag frågade henne om hon ville att jag skulle prata med föräldrarna. Hon sa då att hon själv ville försöka prata med dem först och sedan tog det inte lång tid innan hon slutade att delta i undervisningen. Hon blev "sedd" och hon ser nöjd ut när vi hälsar på varandra om vi möts i skolan.

6) En obligatorisk rast bör ingå i varje lektion

Det finns bestämmelser som gör att jag inte kan släppa ut eleverna på rast.

Istället avbryter jag lektionerna fem minuter för pausgymnastik. Det är bra men inte tillräckligt.

7) Prata regelbundet med eleverna enligt Vygotsky om hur man kan förbättra förmågan att spela schack.

Hur kan man få tag i undervisningsmaterial. Vilken hjälp kan man få av andra. Hur kan jag själv träna o.s.v.

Denna punkt har jag till mycket stor del missat. Jag har bara i mycket lite utsträckning givit elever läxor och jag skulle kunna ge läxor som innebär att de ska fundera på hur de bäst kan lära sig att spela schack och utifrån det arbeta med uppgifter.

Diskussion

Hur man ska undervisa för att resultatet ska bli så bra som möjligt har man alltid haft olika åsikter om och antagligen kommer aldrig sista ordet att bli sagt. Det är inte förvånande eftersom det finns så många faktorer som är relaterade till undervisning och den mest grundläggande faktorn är människosynen.

Den Rogerianska grundtanken när det gäller undervisning är något förenklat att läraren efter att hen hjälpt eleverna att formulera deras mål för inläringen som expert bara ska tillhandahålla undervisningsmaterial och vara till hands och hjälpa eleven när denne själv vill det. Först då frigörs elevernas inre potential och motivation eftersom läraren inte blivit något ”filter” som styrt dem för mycket. Denna grundtanke är mycket tilltalande och forskning har visat att denna undervisningsform är effektiv.

Det kan dock finnas hinder av praktisk art. Det finns risk för att det som nämnts blir oordning i undervisningsgruppen speciellt innan eleverna bestämt hur de vill utforma inläringen. Detta påpekar också Rogers och läraren måste kunna stå ut med strukturlöshet, oordning och att det kanske till att börja med inte blir så mycket inläring. Men passeras detta stadium och eleverna uppnått det stadium som enligt Vygotskys terminologi innebär att inläring sker för inläringens egen skull då har det visat sig att inlärningskurvan kan skjuta i höjden.

Detta om själva inläringen. Kan man använda Rogers teorier för att kunna bemöta elever som uppträder spydigt och oförskämt vilket är så jobbigt och provocerande för en schackpedagog? Ja, det kan man faktiskt. Rogers anser att människan är god och denna godhet kommer fram under rätta betingelser. Enligt honom ska en terapeut vara ovillkorligt positivt inställd till klienten (han använder detta ord istället för patient) och fritt låta patienten uttrycka tankar och känslor. Då kan de läkande, goda och självutvecklande krafterna inom patienten verka. Om man själv verkligen tror på detta och bemöter eleven enligt principerna ovan då blir man inte så provocerad av spydiga elever. Elever brukar snabbt märka att man inte ”faller av pinnen” och deras godhet kommer att visa sig förr eller senare. I detta fall antingen genom att eleven anpassar sig till undervisningen eller att om denne inser att hen inte kan sluta att störa gruppen av hänsyn till den lämnar den.

Man inser lätt att Rogers teorier kräver mycket av en schackpedagog men man kan försöka arbeta efter dem så mycket som möjligt och det finns inget så praktiskt som en bra teori!

REFERENSLISTA

Teoriernas upphovsmän är redan angivna i texten och det finns väldigt många olika böcker som kan anges som källor för de välkända teorier som det hänvisas till i texten.

Rogers böcker är alltid mycket pedagogiska och lättlästa och en pedagog rekommenderas verkligen att också läsa hans teori om personligheten och om psykoterapi. De vilar nämligen som redan nämnts på samma grundtankar som hans teori om pedagogik och den terapeutiska samtalsmetoden kan en pedagog säkerligen ha nytta av i kontakten med elever.

Boken som anges som referens till Vygotsky är utmärkt på olika sätt. Den redogör på ett mycket lättfattligt sätt hur hans teorier kan användas i praktiken vilket gör den speciellt värdefull.

Boken *Personality: Theory, Assessment, and Research* innehåller ett gediget avsnitt om beteendeteoretisk inlärningsteori samt Rogers Personlighetsteori och teori om psykoterapi och många fler personlighetsteorier.

1) Yuriy V. Karpov: *Vygotsky for Educators* (Cambridge University Press 2014).
Printed in USA).

2) Pervin A. Lawrence: *Theory, Assessment, and Research* (John Wiley&sons 1970.
Printed in USA.).

3) Rogers Carl: *Freedom to Learn* (Charles E. Merrill Publishing Company 1969
Printed in USA.

